

Respect pentru oameni și cărți

ALEXA VISARION

Împotriva uitării

Cuprins

Creația și timpul	7
Clujul teatral	17
Amintindu-mi-l pe Liviu Ciulei	44
Magia și lumina scenei – Aureliu Manea	62
Mari roluri nejucate de Marin Moraru	84
Valentin Silvestru	88
George Constantin	93
Jocul actorului e <i>fîntă</i>	103
Victor Rebengiuc – arta de a trăi înțelesurile	111
Univers scenic – Olga Tudorache	119
Inteligentă și vocație – Liliana Tomescu	125
Entertainmentul și nostalgia valorii	130
Îngerul scenei și apelul memoriei	139
Radu Penciulescu	144
Zei și destin	150
Festival de legendă – FITS	187
În căutarea lui Eugene O`Neill	195
Lucian Pintilie la Unteatru	205
Biserica lui Eminescu și teatrul nimănuiai	212
Ecoul unei atitudini	221
Tăcere vorbitoare... și, undeva, ca din cer, sunetul corzii care plesnește...	241
Măști și idealuri, monșer...	254
Lumea întreagă e o scenă	269
În vidul coroanei	283
Altfel despre Hamlet	292

*„Arta este un act personal împotriva uitării,
o luptă împotriva morții”*

Shikibu Murasaki (n. 977 – d. 1016) – *Povestea lui Genji*

CREAȚIA ȘI TIMPUL

Pentru om, timpul poate fi o suprapunere de existențe efemere și nu se asemănă în niciun chip cu timpul obiectelor pe care trecerea evenimentelor nu le atinge.

„A munci nu înseamnă a produce doar lucruri, ci a da un preț timpului.” (Delacroix)

Prezența ritualică, prezența adevărată, cea spirituală nu este de la sine înțeleasă și solicită creativitatea noastră continuă.

Din punct de vedere ezoteric, Timpul este sacru și profan, trăindu-l pe cel sacerdotal.

Gândirea prețuiește veșnicia întărind cu esențe spirituale clipa. Sfântul Augustin credea că „*Timpul este imaginea mobilă a veșniciei*”.

Fără o teorie a timpului nu este posibilă nicio teorie a istoriei și a societății, nicio doctrina ezoterică a inițierii și a ritualului existențial.

De fapt, vieții îi sunt proprii două modalități de existență a timpului, două tipuri de temporalitate – una istorică și una supraistorică –, fiecare dintre acestea cuprinzând trei «momente» ale timpului: prezentul, viitorul și trecutul. Prin ce se deosebesc între ele aceste modalități de existență ale timpului, în construcția umanității, iată

Respect pentru oameni și cărti

întrebarea cardinală și problema dificilă care poate și trebuie să semnifice calea desăvârșirii întru cunoaștere.

Decisivă și tipică pentru noțiunea de timp ontic (existențial) – față de care noțiunea de timp istoric constituie o modificare – este concentrarea asupra momentului individual în acuitatea lui, punctualitatea absolută a acestui moment în care sunt absorbite toate relațiile cu trecutul.

Consecința este că autentica misiune creatoare (spirituală) a existenței universale nu poate fi înțeleasă deplin pe acest teren. Pentru aceasta este nevoie de o altă concepție despre prezent și despre timp. Timpul istoric nu cunoaște un „prezent autentic”; prezentul devine în el un „caz limită”.

Un cu totul alt caracter are acea modalitate de existență a timpului, în care ceremonialul meditativ își dobândește existența lui specifică, de sens atotcuprinzător, plurifocal, în măsura în care, ca lume desăvârșită, se eliberează de „actualitatea” timpului istoric, de o prezență datată.

Evenimentul inițiatic, mitic, are un cu totul alt caracter și o cu totul altă structură decât timpul istoric, care se scurge „simultan” – sau care, mai bine spus, este suspendat.

Noi, artiștii, nu reconstruim în afara simbolului și a metonimiei. Esențele ezoterice trebuie renăscute de fiecare dată pentru a semnifica plenar un traseu al densităților. Timpul creației transfigurate, căci de creație spirituală este vorba, are ceea ce îi lipsește timpului istoric: prezent autentic, netulburat, „clipă oprită în loc”, „prezentul etern”; în el caracterul tranzitoriu al clipei este anulat, timpul „întreg” se oprește, ca să spunem așa, într-un prezent durabil, constant.

Creativ în creație, momentul dobândește esență și numai astfel devine prezent autentic. Dar și în această

Respect pentru oameni și cărti

temporalitate există trecut și viitor; atâta doar că ele se află într-o cu totul altă relație față de prezent și do-bândesc prin aceasta cu totul alte trăsături. Într-o veritabilă celebrare creatoare evenimentul artistic „trecut”, care s-a petrecut, nu este deloc trecut, în sensul în care istoria trecută este sfârșită pentru noi. Pe de altă parte, ceremonialul creației ce urmează a se petrece nu ține de viitor în sensul pe care îl are viitorul istoric ce este așteptat: trecutul și viitorul nu sunt în contradicție nici între ele, nici cu prezentul – tocmai pentru că este vorba aici de „prezentul autentic”.

Prin ceremonial și inițiere artistică desăvârșită, prezentul autentic integrează momentele contrastante ale temporalității într-un timp nealterat, unitar, vizibil dens în înțelesuri. Aceste momente sunt *purtate* de timpul relevat și stau în iluminare și armonie împreună, susținute în gând și integrate, anticipate cu virtuozitate în el: în existentul permanent ca permanent existent în trecut și viitor – o „portanță” care este inerentă conceputului etern al iluminării creatoare. Însă, mai corect este să vorbim despre „eliberarea” de timp a ceremonialului creator, înțelegând prin aceasta eliberarea de caracterul apăsător al timpului existențial-istoric și statornicia lui, într-un prezent trinitar, în care trecutul și viitorul, ca prezent viitor și trecut al prezentului însuși fințează deopotrivă în „bogăția prezentului” ce iluminează prin spiritualitate în opera de sine statornicită ce-l identifică prin plurifocalitatea sa pe creatorul ei.

Pe această structură a timpului «nealterat» creator se bazează între altele starea de plinătate pe care o iradiază arta ca trăire (experiență) inițiatrică.

Înțelepciune, Forță, Frumusețe, Comuniune...

Această modalitate de existență a timpului funcționează întru Totul prin Tot – iar lumina de densității ideatice nu dispare prin reluare, poate fi repetată fără

Respect pentru oameni și cărti

să dăuneze intensității trăirii și valorii, repetată și iar repetată deslușește tainicului labirint ce îl pătrundem, cucerindu-ne plenar rolul de partener. Inocența în acest caz se contopește cu erudiția cea mai înaltă. Vrem să vedem, iarăși și iarăși, la intervale cuvenite, traseul spiritual al desăvârșirii. Să-l explorăm cu întreaga ființă. Această repetare dezirabilă este un indiciu al faptului că temporalitatea artistică eliberează și aduce starea de elevație a inteligenței și satisface nesecata împlinire. „*Un tel de dorit din toată inima ce ne solicită integrarea cosmică.*”

Existența timpului, pe care o trăim în acest fel, are ceva comun cu aceea „*ousia a-idios*”, de care vorbește Aristotel. „*A-idios* este acel ceva care nu e propriu individualului”... și care este de aceea în afara timpului.

Ceremonialul face să dispară din sufletul celui implicat orice altă stare de spirit (adică tocmai ceea ce „îi este propriu persoanei individuale respective”), producând în schimb acea revelație care îi este proprie comunii întru organicitate.

Caracterul trecător al umanului, vanitatea, frica, grija, incertitudinea, nehotărârea și vinovăția, elemente ale temporalității existenței sunt *suspendate*. *Ne Înalțăm – Înălțând Creația!*

Dar această modalitate a existenței timpului adevărat și nealterat, integrat și incoruptibil (toate sunt sinonime), pe care o relevă ceremonialul artistic poate să existe – se creează, se revelează, se fondează de fiecare dată într-un mod *specific* timpului adevărat, prezentul autentic. Deci arta universală, prin plenitudinea sa, este o creație spirituală sacră ce își definește unicitatea într-o activitate plurifocală.

Respect pentru oameni și cărti

Pe baza experienței «timpului adevărat» devine acum clar că timpul istoric al desfășurării, în cazul limită este în esență *timpul fără prezent* sau cel mult cu un prezent redus doar la «moment» ca atare. Creația artistică, deși capabilă să reveleze timpul adevărat, trebuie clădită din materialul timpului istoric al tradiției imemoriale.

Prin conceptul și practicile expresiilor creațoare, putem afirma că timpul ne îndreaptă spre *existența desăvârșită* care, însă, contrar erorii curente, este o existență în timp, o existență în timpul adevărat. Trebuie să reflectăm la faptul că «opera», creația, prin structura ei perfectă, este doar *urma acțiunii* ce a atins desăvârșirea.

Pentru a-și putea exercita cu adevărat misiunea, arta trebuie să atingă «prezentul adevărat», trebuie să fie re-creată în spirit și să cucerească expresivitatea solicitată de viul tăinuit în ecoul existențial. Să nu uităm acest lucru: în fiecare moment de creativitate, se naște o lume ce se integrează unui univers necunoscut.

Creațiile artistice, cu întreaga lor semnificație, rămân ilustrative atâtă vreme cât ele nu devin elemente ale unui veritabil dialog, adică atâtă vreme cât nu intervine asupra lor capacitatea noastră de a le pătrunde și explora, de a le aduce pe treapta dezvăluirii de sine a esenței, mereu aceeași, a omului și a lumii. Arta nu este a artistului, ci acesta poate fi prin opera sa mesager al artei

Arta și creația se trezesc mereu la o nouă viață prin întâlnirea cu fiecare dintre noi căruia vrea să-i vorbească, să i se destăinuie.

Prin această întâlnire sacră ea realizează prezentul adevărat, dăruindu-i-l și celui care se lasă pradă seducției ei. Văzut însă prin prisma timpului istoric, acest prezent nu este totuși decât o clipă, o „privire de argint” (Baader), prin care, în cadrul timpului coruptibil profan,

Respect pentru oameni și cărți

devine transparent pentru o clipă timpul incoruptibil sacru. *Oglinda începe să se curețe...*

Tradiția artistică creează condiții pentru capacitatea noastră de a percepe existența adevărată, timpul adevărat în istoricitate și prin însuși acest fapt are o însemnatate revelatoare. Prezentul adevărat și viu al creației este însă și condiția înțelegerii acestei opere spirituale universale.

Se pot distinge acum trei modalități primare de existență a temporalității (cărora, de altfel, le corespund tot atâtea modalități ale spațiului și materiei!): anume „timpul adevărat”, „timpul aparent” și timpul „fals”.

În mod greșit eternitatea a fost imaginată ca un *present imobil, înțepenit* neluându-se în seamă faptul că în acest timp trebuie integrate celelalte două timpuri, trecutul și viitorul, pentru că abia în aceste trei dimensiuni să-și poată exercita existența desăvârșită sau dăinuirea. Prin urmare tot ce este în eternitate, adică tot ce a primit viață deplină (deplină și desăvârșită) – căci acesta este sensul adevărat al expresiei: viața eternă – trebuie să fie recunoscut ca *existent permanent în prezent, ca și în trecut și în viitor* și, prin aceasta, odihnindu-se permanent în mișcarea sa și mișcându-se permanent în liniștea sa. Creația trăiește. Trăiește energetic și spiritual, construind veșnicia fiecărei clipe înăuntrul efemerului.

Această teorie despre timp își are „temeiul” propriu-zis în *Sfânta Scriptură* și în *Crez*. Căci făgăduita inviere a cărui făgăduiește totodată că împreună cu trupul ce îndiește transfigurat, vor fi transfigurate și spațiul și timpul: „un nou cer și un nou pământ”. și este într-adevăr problematic ca această „cea mai dificilă problemă” să poată fi înțeleasă în toată profunzimea ei fără o *teologie biblică a timpului*.

Ca prinț-o oglindă deci, „pe cale speculativă”, vedem esențialul în structurile concrete ale existenței, datorită

Respect pentru oameni și cărți

faptului că *timpul adevărat nu este total despărțit de timpul nostru aparent* (sau n-ar trebui să fie despărțit), ci *pătrunde într-un fel în el străluminând* timpul adevărat în timpul nostru aparent, prin „*privirile de argint ale eternității*”. Este trăită în aceste momente o existență excepțională, desăvârșită, deplină, „*o fărâmă de timp în stare pură*” (Proust), timpul autentic.

Direct opus adevăratului prezent nu este prezentul aparent, ci mai curând *negarea absolută a oricărui prezent*; să-l numim timpul fals, al treilea timp, dedesubtul timpului aparent. În *timpul fals orice ființă este în trecut* – după cum, în timpul adevărat orice ființă este în prezent. Dacă timpul adevărat are trei dimensiuni integrate, iar timpul aparent numai două, atunci timpul fals nu poate avea decât una. Sau, altfel formulat: toate dimensiunile timpului sunt înghițite de modul trecut. În *timpul fals*, trecutul este tot ceea ce a trecut, prezentul este tot ce trece și viitor este tot ce, supus aneantizării și pieirii, va trece. Nici prezentul nici viitorul nu au realitate stringentă, real este numai trecutul, deci tocmai ceea ce – nemenținut în viață prin vreun prezent – nu mai există. Această a treia temporalitate are implicit caracterul lucrurilor dezintegrate, pierdute, fără leac nefericite.

Între „*timpul etern*” pe care îl putem numi, precum Saint Martin, timpul adevărat și timpul fals stă la mijloc timpul viețuirii ca „*timp aparent*”, o aparență pe care nu am greși dacă am denumi-o o arătare în sensul deplin al cuvântului – *un spectru*.

Așadar, în acest timp aparent prezentul adevărat este real (și activ) numai în măsura în care timpul aparent se deschide printr-o jertfă spirituală, ceea ce ceremonialul și intierea artistică relevă existenței adevărate, existenței desăvârșite.